

toespraak¹, maar voor wij op die toespraak dieper ingaan, lijkt het wenselijk aan twee punten aandacht te besteden: aan de positie waarin, op dat moment, Duitsland en aan die waarin Himmler zich bevond.

Duitsland was in het begin van de herfst van '43, het begin dus van het vijfde oorlogsjaar, ernstig in het nauw gebracht. Aan het Oostelijk front, het belangrijkste, was het grote Duitse zomer-offensief waarvan Hitler hooggespannen verwachtingen gekoesterd had, deerlijk mislukt, het Rode Leger was in de Oekraïne in volle opmars, had de Dnjepr overschreden en naderde er Kiew. Italië had een maand tevoren gecapituleerd, de Britten en Amerikanen hadden het zuidelijk deel van het Apennijnse schiereiland in handen gekregen en waren er Napels al gepasseerd. Duidelijk was dat het vroeg of laat tot nieuwe grote Geallieerde landingsoperaties in Europa zou komen, mede omdat Duitsland ter zee nagenoeg machteloos was geworden. De schaarse zware eenheden van de *Kriegsmarine* waagden zich niet meer buitengaats, de *U-Boote* hadden sinds de lente van '43 maar weinig successen geboekt. Wat de oorlog in de lucht betreft: wel brachten de jagers van de *Luftwaffe* aan de Amerikaanse en Britse bommenwerpers zeer zware verliezen toe, maar die bommenwerpers hadden in verscheidene Duitse steden kolossale verwoestingen aangericht en men moest aan Duitse kant met de mogelijkheid rekening houden dat de Geallieerden de operaties hunner bommenwerpers binnen afzienbare tijd beter zouden kunnen beschermen. In bezet Europa was voorts het verzet overal hand over hand toegenomen, geen land was er waar niet de massa van de bevolking duidelijk had doen blijken dat zij haakte naar de dag waarop Duitsland verslagen zou zijn; dat verzet was ook sterke Duitse strijdkrachten gaan binden: de acties van de Russische partizanen waren uitermate hinderlijk geworden voor de *Wehrmacht*, Tito's partizanen waren bezig zich van het grootste deel van Joegoslavië meester te maken en guerrillastrijders waren verder nog actief in Griekenland en nu ook in Frankrijk. Behalve misschien van Finland had Duitsland van zijn Europese bondgenoten en satellieten

ten aanzien van Rauter nagingen in hoeverre hij wist wat de *Endlösung* inhield. Onze conclusie was toen overigens reeds: Rauter wist wat met de Joden geschiedde.

Wat Seyss-Inquart betreft: deze had, evenals Rauter, de rang van *SS-Obergruppenführer*, maar hij oefende in het *SS-complex* geen speciale functie uit (de rangsverlening was door Himmler bedoeld als eerbetoon, als middel om Seyss-Inquart aan zich te binden) en het is al op die grond onwaarschijnlijk dat hij uitgenodigd was, in Posen te verschijnen.

¹ Neur. doc. PS-1919, *IMT*, dl. XXIX, p. 110-73.